

Vrije gedachten van Meester Renaard over Mr. Romeijn's godsdienstonderwijs op de school, lagere en middelbare

<https://hdl.handle.net/1874/234492>

mmology

BR.1671.I.39.

Mr. 1871, II, 39.

30

VRIJE GEDACHTEN

VAN

MEESTER RENAARD,

OVER

Mr. Romeijn's Godsdienstonderwijs op
de School, lagere en middelbare.

LEIDEN.

J. VAN DER SCHOUW.

1871.

VRIJE GEDACHTEN

VAN

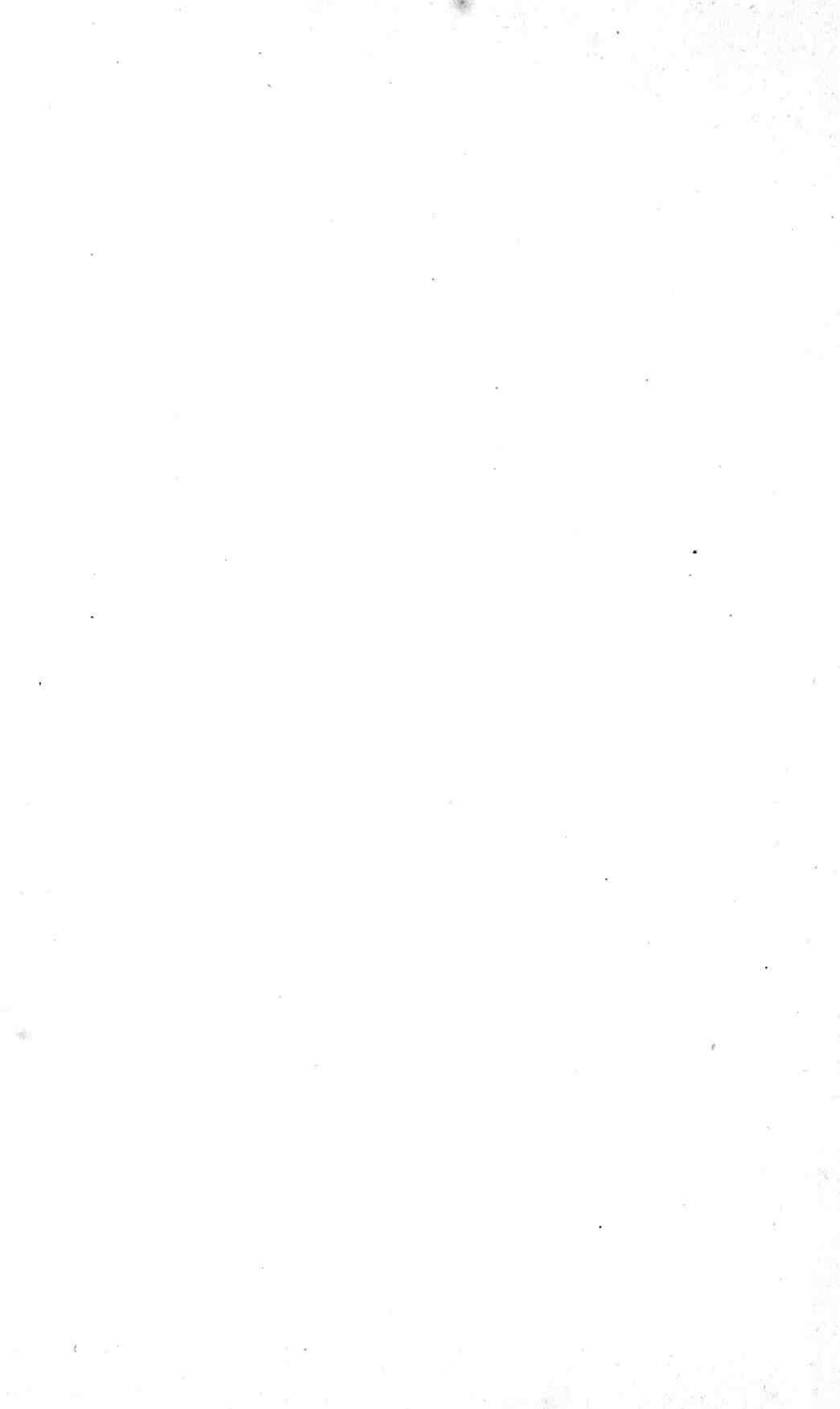
MEESTER RENAARD,

OVER

Mr. Romeijn's Godsdienstonderwijs op
de School, lagere en middelbare.

LEIDEN,
J. VAN DER SCHOUW.
1871.

Aan den lezer:

Voor een jaar of vijf las ik met genoegen: »Wat is er van de klachten over 't Lager onderwijs" van Mr. Romeijn; daarom nam ik met gretigheid zijn »Godsdienstonderwijs" enz. ter hand.

Vol spijt bemerk ik, dat hij nu bijster van den praktischen weg is afgedwaald.

Ik weet, dat hij niet Katholiek en niet Orthodox is; nu is hij ook van een »vrij" standpunt beoordeeld. Eenigszins naar het versje van Van Alphen:

Een vriend, die mij mijn feilen toont,
Gestreng, enz.

Mocht hij, en alle afdwalende lezers, (want hij heeft onder de onderwijzers een goeden naam) op den rechten weg terugkeeren, tot heil van het opkomend geslacht!

MEESTER RENAARD.

„Mijn boezem juicht u toe
 Waar gij de nevelen van damp en schijn doet zwichten,
 Als gij uw helder voorhoofd toont;
 Waar gij kooft heerschen, of beschermen en verlichten,
 Maar rang, noch jaren zelfs, verschoont;
 — — — — —
 Maar wee u, waar ge, uw plicht, uw eer uw rang vergeten,
 — — — — — scheldt
 En raast; en met een heir van woede- en lasterkreten,
 Maar ZONDER OORDEEL, vonnis velt.”

DE GÉNÉSTET. (Kritiek)

Volgens bl. 43 uwer brochure Mr! zijn er, die verlangen dat er beter gezorgd worde voor de zedelijke en godsdienstige opleiding aan de scholen.

In besloten kring uitien zij dat verlangen: Gij zijt de tolk van dat kuddeken in verzuchting!

Dat uitien in besloten kring pleit niet voor hunne vaste overtuiging. Of is het uit bescheidenheid? nog ongelukkiger: deze is vaak onverschilligheid of verwant aan vrees, bloeden lafheid.

Vaste overtuiging geeft kracht, — daardoor moed, »Hier sta ik, enz!»

Of gevoelt uw kuddeken, dat het in duisterten nacht rondwaalt, wel wetende de plaatse zijner bestemming, maar niet den weg o jammer! De dag breekt niet aan »Licht!» roept gij uit den boom; doch 't is het lichtje van klein duimpje: Gij komt bij den wildeman!

Ik zal het u aantoonen.

Uw standpunt:

»Tot godsdienstig gevoel wordt het zedelijk gevoel gewijd, wanneer de jonge mensch geleerd *heeft* zijn naaste lief te hebben als zich zelve uit liefde en dankbaarheid jegens God...»

O, wee Mr. wat groote woorden: de school heeft niets aan die luchtkijkerij. Wij moeten leeren door ervaring en denken.

De instinctmatige liefde zal wel het sterkste zijn? Hoe weinig jonge menschen hebben ouders, broeders en zusters lief als zich zelve? Soms in eene opwelling. En wat wilt gij nu van de wijsgeerige liefde? Liefhebben als zich zelve uit overtuiging, dat alle menschen kinderen van denzelfden Vader zijn, en dat men dus »im fremden Individuo das selbe Wesen erkennt, wie in eigenen» (Schopenhauer)?

Tot die erkenning komen slechts enkele, hoog ontwikkelden.

Gij wildet dat den jongen mensch geleerd hebben, om 't huichelachtig op de lippen te nemen, — terwijl hij zijn broeder een blinkenden knikker ontfutselt?

— — — uit dankbaarheid jegens God!

dankbaarheid? — de jonge mensch, die slechts soms dankbaar is, jegens zijn zichtbare Goden, ouders en leermeesters!

En de arme, ellendige kinderen dan, half gekleed en half gevoed: Morren, opstaan tegen 't lot, vervloeken de ure hunner geboorte!! O, broeder en zuster! ik zal de zweep kussen, die mij geeselt! (?)

Wat zult gij hen leeren: hoe slecht de wereld is, die hen tot paria's doemt?

Denkt gij dat die zoon van den rijken wethouder het denkbeeld zou kunnen verdragen, dat die arme jongen, met het hoofd vol korstmossen — zijn broeder is, zonder eerst wijsgeer te worden? En Jezus trad op, toen hij dertig jaren oud was.

Uw standpunt:

» het kwade te laten uit schroom van »een groot »kwaad te doen, en te zondigen tegen God,“”

Volgens Spinoza bestaat er geen zonde tegen God en volgens mij ook niet

» uit schroom van »een groot kwaad te doen:”

Neen: het kwade te laten, omdat het schadelijk, verderfelijk is, achteruitgang bewerkt; omdat het hoogere over het lagere moet heerschen; omdat het strijdt met edeler en beter gevoelens en begeerten!

Een klank beteekent voor een kind niets!

O, Mr. Romeijn! gij moest twintig jaar schoolmeester zijn! De godsdienst van den jongen mensch zegt: »Ouders of meesters willen het!”

De jonge mensch redeneert nog weinig; wil slechts lusten en begeerten volgen. Nu moet de onderwijzer de betrekkelijke sterkte zoeken te wijzigen en van lieverlede hem leeren denken, opdat de hondenzedelijkheid in zeden den mensch waardig veranderen.

't Is wel een aardig hulpmiddeltje van opvoeders, om God tot opzichter aan te stellen, wanneer de opvoedelingen zouden denken onbewaakt te wezen. 't Is wonder, dat ze nog niet zeggen: »Hij heeft ons uwe zonden doen weten.”

Uw standpunt:

. . . . wanneer hij geleerd heeft in alles, in zoogenaamd groot en klein Gods wijsheid en liefde te erkennen;

. . . . heeft geleerd te erkennen.

Door napraten, of overtuiging?

Door overtuiging, — anders heeft het geen invloed en daar zitten de grootste wijsgeeren mee! In de natuur en daarop worden ook nog aanmerkingen gemaakt!

In 't maatschappelijk leven . . . ? Hoevelen gelukt het, dat te erkennen en dan na lijden en strijden, en wat wordt er dan nog gezegd: 't zal wel goed zijn!

Weet gij waar de armen, zeer vele, zich mee troosten?
Met de gelijkenis van den rijken man en Lazarus?....
Is dat niet wanhopend?"

Uw standpunt:

».... en bij leed en smart onderworpen daarin (nl. Gods wijsheid en liefde) te berusten."

Dat kan een kind niet geleerd worden.... dat kunnen slechts enkele Christenen — uit gevoel van onmacht! en is die leer wel zuiver? Als gij schreeft: en door leed en smart te gevoelen dat men zedelijk sterker moet worden. Dat gaf nog iets.

Maar om in verzuchting neer te zitten en te zeggen: »'t zal wel goed zijn!" — dat versterkt niet! —

De determinist zegt: 't kan niet anders! dat leert het causaal-verband! — Maar de oorzaken kunnen gewijzigd en veranderd worden door *denken* en *ondervinding*: dat is dan ook gedetermineerd: goed, laat ons dan wat meer *denken* en met oordeel *ondervinden*!!

Gij ziet dan Mr. dat uw standpunt onmogelijk bereikbaar is voor den jongen mensch: immers.... de mensch rijk in ondervinding, de wijsgeer, de denker; — zijn nog zoo onzeker van hun standpunt, twijfelen en worstelen. en de jonge mensch van de middelbare school:

Mr.! Neem het tijdperk der geslachtsontwikkeling ook eens in aanmerking; kondet gij in dat opzicht wenken geven in verband met het zedelijk gevoel — dat zou praktisch zijn!

Die het oog naar boven houden, struikelen hier beneden.

Uw standpunt: (bl. 21).

»....De man die uit liefde en innige betrekking tot God, in één woord door geloof in God doet en laat, de godsdienstige man, heeft op hooger en vaster grond gebouwd, waartegen de stortvloeden en de winden, zelfs de stormen der woeste, verbijsterende hartstochten, waaraan allen blootstaan, niets vermogen."

Mr.! dit is mij te hoog, ik duizel en kan u niet volgen!
gij gaat op de wolken zitten!

.... door geloof in God doen en laten!....

Welk geloof?

Wat doen en laten?

Het goede doen en het kwade laten?

Welnu — iemand heeft plichtsgevoel: laat ieder dan het goede doen uit plichtsgevoel!

Wat is nu plicht? dat leert het huiselijk, school- en maatschappelijk leven; dat leert men door denken en voelen!

Mr.! het plichtsgevoel blijft — al heeft de mensch geen Godsdiens. De natuur gaat boven de leer: gelukkig!

De Godsdiens met zijn geheele spel der Verbeelding behoort tot de geliefkoosde droomerijen der volken; eerst dan, wanneer zij zich van al die droomerijen hebben losgemaakt, zullen zij zich vrij en zelfstandig zedelijk ontwikkelen.

Het bewijs is: 'smenschen aanleg, willen en streven.

Uw standpunt: (bl. 29)

».... door hem (den geschikten en gemoedelijken onderwijzer) worden kiemen geplant, waaruit, zoo God den wasdom geeft, de brave mensch zal opgroeijen....”

»Zoo God den wasdom geeft!”

Deze uitdrukking bederft den anders zoo mooi klinkenden zin:

Gij stelt dus mogelijk, dat God den wasdom zou kunnen onthouden aan het onderwijs van den geschikten man.

Mr.! dat is Goddeloos: gij beledigt mijn God! Gij stelt, dat hij willekeurig werkt, dat hij het goede eens niet zou kunnen willen.

Stel eens, dat hij willekeurig *kon* werken en een ongeschikte onderwijzer plantte kiemen: (natuurlijk ook

ongeschikte) Hij is goed en wil het goede en werkt willekeurig: derhalve zal hij den wasdom aan de slechte kiemen onthouden. Een ongeschikt onderwijzer kan dus *niets* bederven, omdat God het niet *wil* en het belet!

De geschiedenis en de ondervinding leeren, dat het booze maar al te wel, niet alleen opgroeit, maar ook diepen wortel schiet.

Wij kunnen nog denken: »God wil de zonde, om daardoor het niet zondigen te laten leeren.

Maar dat God het goede eens niet zou willen doen groeien: dat is eene onmogelijkheid!

»Zoo God den wasdom geeft.... »'t Is immers niet gemeend: zulk eene uitdrukking kan alleen opwellen in het armzalige hart van den egoïstischen, zich zelf gepraedestineerd wanenden keutel-christen.

De ondervinding leert dat de geschikte en de ongeschikte onderwijzer, beiden, zoo zij kiemen planten in vruchtbaren grond, — zeker zijn van wasdom.

De geschikte onderwijzer weet: waar en hoe en wanneer te planten.

De ongeschikte ziet vaak zand voor teelaarde aan en wortels van duivelskruid voor schorseneren.

Zijn duivelskruid in teelaarde zal opgroeien! Zoo zal een vader, die zijn kinderen leert, dat een anders goed ook 't hunne is, in beginsel dieven vormen.

Uw standpunt: (bl. 39)

».... hetgeen ik zedelijk godsdienstige opleiding noemde, en de opleiding tot maatschappelijke en christelijke deugden in de wet van 1857.... In de praktijk.... zijn zij een. (bl. 15):... is het alleen verstand, dat ons dadelijk de volle waarde doet beseffen van

tout savoir, c'est tout pardonner?

Uw standpunt is een mengsel: liberaal, orthodox, determinist, Mr., gij moddert.

Volgens u wil de wet van '57, dat de onderwijzer en de leerlingen zullen erkennen: »Wij zijn hier in de school uit liefde tot God!» Laat ons dan toch op aarde blijven!!

En de geschikte onderwijzer: »Ik zal kiemen planten; zoo nu God den wasdom maar geeft, dan.... ja dan.... ik heb uit liefde tot God gewerkt!

En de rechter, de overheid: wij doen en laten uit liefde tot God..; en de nachtwacht kleppert.. uit liefde tot..! Laat ons toch geen voet geven aan de luchtkijkerij!

Maar — als nu de ongeschikte onderwijzer eens de wet overtreedt: O, de Godsdienstige Rechter zegt: tout savoir, c'est tout pardonner!

Neen, roept gij (bl. 15) »wet boven.... macht.... ik vergis mij: ik meende, dat er stond.... liefde!

Maar in allen gevalle; ongeschikte onderwijzer! de determinist Mr. Romein, met zijn gevoels-horens, zal u met Heine toeroepen: »God zal u vergeven: het is zijn handwerk!»

Foei! zult gij, Mr. zeggen dat kwetst mij! Ja mij ook! maar — 't een volgt uit 't andere!

Godsdienstonderwijs beteekent in uwe brochure: (bl. 2) onderwijs in: *a*) bijbelsche geschiedenis, *b*) zedeleer, *c*) kerkelijke leerstellingen, *d*) kerkelijke geschiedenis en *e*) geschiedenis van eenige kerkelijke leerstukken.

Derhalve onderwijs in: *a*) hoe men in den ouden tijd over den Godsdienst gedacht heeft, *b*) (bijbelsche) zedeleer, *c*) handwijzers naar hemel en hel, *d*) Geschiedenis van de denkbeeldige godennaäperij en *e*) questien over de grondwettige beperking van God.

Uw standpunt:

a. »De bijbelsche verhalen behooren alle jonge menschen te kennen.

b. Omdat het verhalen zijn . . . in alle eeuwen en nog steeds ten hoogste gewaardeerd ; . . .

c. Omdat die verhalen de geschiedenis der godsdienstige en zedelijke ontwikkeling behelzen van . . . een klein volk, dat alleen te midden van de ongerijmdheden der polytheïsten . . .

d. Omdat zij grootendeels de grondslag zijn, waarop het kerkelijk leerstellig onderwijs moet rusten.

e. Omdat tot recht verstand en waardeering van kunstvoortbrengselen, dicht- schilder- bouw- en beeldhouwkunst enz. de kennis dier verhalen volstrekt onmisbaar is . . .”

a. Uit een zedelijk oogpunt zijn de bijbelsche verhalen zeker te veroordeelen. Belooning en straf is grondtoon;

Eva en Adam: God kwelt en prikkelt Eva's nieuwsgierigheid door een nietigheid — en dan de gevolgen: — Bestaat er natuurlijk verband? Had de appel een wansmaak gehad, — dan zou Eva gezegd hebben: a-jak-kes! (in Paradijsmaal) Was de appel ongezond, — dan had Eva, en Adam ook, zeker buikpijn gekregen. —

Ik spreek van dit verhaal voor den jongen mensch. Hoe het religieus kan opgevat worden, is wat anders! —

Kain met Abel: Stil, Stil! Hak niet in het kinderlijk gemoed, Mr. Een steen tegen 't hoofd bij ongeluk, is al erg genoeg! en opzettelijk? — een gruwel!

Ik las in een dagblad, dat de zoon den vader met een mes stak — denkt gij, dat ik zoo iets vertellen zou? — Dat zou een messteek in 't gemoed zijn! —

Neen, voor den jongen mensch iets anders.

b. De waardeering der bijbelsche verhalen? — 't Was en is het ongeluk der maatschappij!

Voor ontwikkelden, — ontdaan van allen wansmaak — en als proeven hoe over den Godsdienst gedacht werd — dan heeft het een andere beteekenis en werkt niet tegen de natuur in!

c. . . . te midden van de ongerijmdheden der polytheïsten? Mr. ik kan u de Mythologie der Egyptenaren, Indiërs, Perzen etc. aanprijzen: 'k Heb een gebed gelezen van een Egyptenaar van \pm 5000 v. Chr.: daaruit spreekt reine zedeleer, zuiver Christendom!

Die denkt leerstellig onderwijs noodig te hebben, — nl. zedewetten, zoeke ze uit het leven en de natuur; bovendien wat heeft de school met de kerk te maken:

Onzinnige redeneeringen: Als de leerstellingen op de bijbelsche verhalen moeten rusten; dan geeft gij toe dat de leerstellingen in de verhalen vervat zijn.

Gij wilt geen leerstellig onderwijs, maar bijbelsche verhalen: dat is immers dan in 't wezen 't zelfde. Of zijn de verhalen zoo duister, dat er de leerstellingen ingelegd worden?

Waarom laat men tegenwoordig de moraal, (leerstelling) van den fabel (bijb. verhaal) achterwege? Omdat de fabel de aanschouwelijke moraal is.

Aldus: bijbelsche verhalen — aanschouwelijke kerkelijke leerstellingen. De wet verbiedt kerkelijke leerstellingen, derhalve bijbelsche verhalen! — »op de volksschool geen leerstellig onderricht!» (bl. 28)

e. Gij zegt, dat die verhalen noodig zijn »tot recht verstand en waardeering . . . van dicht-, schilder-, bouw- en beeldhouwkunst!

Laten wij eens aannemen dat het waar is:

Gij zijt toch voor de natuurlijke methode?

Welnu! breng dan de leerlingen der lagere of middelbare scholen in R. C. kerken, musea, tentoonstellingen van schilderijen; bij concerten en muziekfeesten — laten wij daar verklaren en verhalen: dan kunnen ze zien en voelen en smaken.

Dat is tevens een uitmuntend middel om reine, edele gevoelens aan te kweeken.

Men zoekt reeds eenigszins volgens deze methode te wer-

ken door prachtbijbels met prachtige platen; geschiedenis met platen enz. uit te geven.

De kunst moet echter dienstbaar zijn aan de ontwikkeling van reine, edele gevoelens; daarom kunnen vele bijbelsche tooneelen dit alleen door teekening en coloriet, niet door de beteekenis.

Als voorbeelden konden dienen — de bovengenoemde verhalen, — Jezus in Gethsémané kan aan alle voorwaarden als schilderstuk voldoen: de Rede overwint de hartstochten.

Maar de kruisiging, waar men weerloozen ziet martelen werkt als men 't niet gewoon is te zien, allerpijnlijkst.

Maar hoeveel wordt er niet in dicht-, schilder-, bouwen beeldhouwkunst gevonden van de mythologie der oude volkeren; deze moeten dan ten minste met de bijbelsche verhalen gelijk gesteld worden, onder dezelfde voorwaarden.

Maar Mr.! als u eens een uitvoering bijwoont. bv. van het Oratorium Elias, dan zult ge toch zeker wel een tekstboekje in handen nemen! Wat baat dan uw bijbelkennis?

De kunst moet iets edels voorstellen — ten minste de kunst, waarover we nu bezig zijn. Zal de voorstelling werkelijk een kunststuk zijn, dan moet de waarheid den opmerkzamen beschouwer toespreken; deze waarheid opsporen onder leiding eens meesters: — dat is zeker ontwikkeld.

Dit nu is de omgekeerde methode van de uwe, Mr!

Wat verbeteren moet:

»...Er is (bl. 26) gebrek aan werkkraft, aan personeel; om het werk goed te doen is veel meer noodig, dan de kerkgenootschappen leveren kunnen.»

Leveren kunnen?

De statistiek bewijst dat Dominé's het oudste worden! Zij zullen dit zeker op rekening hunner braafheid schuiven. — Maar waarheid is, — zij hebben het te gemakkelijk! Elken zondag één, of tweemaal wat vertellen

van overoude, overbekende zaken — is waarlijk te weinig! Vatt'en ze wat ruimer hun taak op — een zeden of plichtenleer in uitgebreiden zin door voorbeelden uit het maatschappelijk leven of de geschiedenis, — dan zou de lieve gemeente zeker even gaarne naar de kerk, als naar een goede volksvoorlezing, of rederijkersvoorstelling gaan, — en dan mochten ze wel voorbereidingstijd hebben.

Zoo het nu *is*, konden ze *zeer goed* dagelijks twee of drie uren aan catechisatiën besteden: of zijn ze beter en heiliger dan een schoolmeester, omdat ze wat geleerder maar minder praktisch zijn?

Ik spreek niet van allen: er zijn edele, werkzame geestelijken!

Blijkt het nu, dat er toch nog meer werkkraft noodig is, dan doe ik het volgende voorstel:

Van de ouderlingen en diakenen zullen zich verbinden om te assisteeren bij het Godsdienstonderwijs.

En wel om de volgende redenen: Een bijbelvaste kleermaker kan een uitstekend orthodox dominé zijn; en een goed denker en opmerker, tevens vrij goed spreker, de beste moderne leeraar.

Wat toch moet de studeerkamer van den laatsten wezen? De natuur, het maatschappelijk leven en *hij zelf*.

Welk een voortreffelijke, onuitputbare studie-bron! Daarom is ook de studie van den geestelijke, als geestelijke zoo onpraktisch!

Maar — waartoe dienen toch al de catechiseer-meesters, anders dan om de geestelijken te ondersteunen! (in achterhoeken?)

En de zondagsscholen, waar reeds leeken les geven? Een predikant, die ik onder de uitzonderingen reken, heeft mij verklaard, — dat de zondagsschool, door hen gesticht, uitsluitend voor het Godsdienstonderwijs was, om het ontbrekende aan te vullen!

Hoe gij over scholen denkt:

»De school voedt op:

»....Wanneer daar zucht voor reinheid, orde en tucht gekweekt wordt.... Orde ziet men in het beginnen en eindigen met klokslag, in de afwisseling der bezigheden, in de bergplaatsen der leermiddelen. Tucht, een der wezenlijke bestanddeelen der school, merkt men in de volgzzaamheid der leerlingen, genoegzaam zonder belooning of straf...»

Deze uitdrukkingen zijn verrot; voor velen zijn het axioma's; de meesten kennen ze van buiten; in werken over de paedagogiek zijn ze te vinden: vooral in de verouderde. Ik heb bedenkingen:

Orde ziet men in het beginnen en eindigen met klokslag?

Zulke orde zal niet opvoeden; dat is de orde van een liereman, die uitscheidt met draaien, als hij de cent binnen heeft. 't Hooge gaat voor het lagere, 't mindere moet onderdoen voor 't betere.

Als 't een regenachtige dag is, dan zal een onderwijzer op geen vijf minuten zien bij 't beginnen; deze uitzondering zult gij dadelijk toestemmen; maar —

eindigen met klokslag? —

Alle onderwijzers zullen u tegenspreken: Laten wij ons maar eens voorstellen, dat een onderwijzer met een uwer bijbelsche verhalen bezig is: b. v. David en Absalon:

Door vragen enz. en verklaring heeft 't wat langer geduurd, dan hij voor de vertelling tijd gerekend had. Hij stelt in alle kleuren voor, hoe Absalon rijdt, onder de boomen door en blijft hangen...., de leerlingen zitten gespannen te luisteren, ademloos.... Daar slaat de klok.... twaalf!

»Eindigen klinkt het!

H ê ê ê! hoort men zuchten

»Eindigen!» zegt Mr. Romeijn en Absalon blijft hangen.... tot 's middags? Neen! dan is 't eerste uur cijferkunde: orde bovenal! hij hangt tot een volgend verteluur!

Maak ik de zaak belachelijk? 't Is toch de juiste voorstelling!

»....Tucht,...., merkt men in volgzzaamheid der leerlingen, genoegzaam zonder belooning of straf.”

Zou er wel eenige daad mogelijk zijn zonder belooning of straf: gevoel van lust of onlust? Dit ontbreekt nog als leervak!

't Groote geheim van den onderwijzer zit daarin, — dat hij tegenover de overheerschende begeerten van het kind nieuwe zoekt te stellen, en nog onbekende gevoelens van lust en onlust zoekt te verwekken.

»....Neemt de school alle deelen der opvoeding ter harte, zooals behoort, — dan mag niet zoo als thans, ontwikkeling van gevoel voor het schoone in kunst daar balling zijn.”

Gij hebt onderstreept: het schoone in kunst.... balling! Staat dit ook in betrekking tot Godsdienstonderwijs?

Welnu geef dan de middelen!

» — alle deelen der opvoeding ter harte nemen....” dat is zoo algemeen gezegd, dat het niets zegt!

Zie hier eenige middelen:

Werp de omslagen weg van de schrijfcahiers met die afschuwelijke prentjes van Noothoven van Goor en die smakelooze onderschriften van Sandwijk en anderen.

Behang de wanden met schilderstukken, die meer nut in de scholen, dan in de musea doen en werp die Lumelsche platen weg. Zorg ten minste voor fijne platen!

Bij het Middelbaar onderwijs zijn over 't algemeen de leermiddelen en schoollokalen vrij wat keuriger, dan bij 't lager onderwijs. Bij de Gemeentebesturen is 't gevoel voor onbekrompen geldmiddelen ten behoeve van lager onderwijs en onderwijzers veelal nog »balling.”

Zorg dat in elke school een flinke piano is, gelijk in sommige Nutsbewaarscholen. De meeste onderwijzers doen aan pianospel; Zorg, dat de schoollokalen zoo netjes zijn, als de meeste raadzaalen, want de jeugd, »het opkomend geslacht” vergadert er, en — werk de vergelijking eens uit!

Zorg dat een onderwijzer, ook de lagere, zoo netjes ge-

kleed ga, — als een professor: hij is professor bij de onbedorven jeugd!

En — o lieve jeugd! uwe Nederlandsche kinderprenten!

De school voedt op:

».... Wanneer de onderwijzer aan een indrukwekkende gebeurtenis buiten de school stof ontleent tot een korte toespraak. Aan de school is een leerling, aan een leerling een zijner naaste verwanten door den dood ontvallen;...”

Wat moet de onderwijzer dan zeggen: »'t zal wel goed zijn?” of moet hij vragen, — of de dokter wel doelmatige geneesmiddelen heeft toegediend en — »of 't ook mogelijk is, dat God de middelen niet gezegend heeft” — of het kind ook verwaarloosd is, — ook te veel in de tocht geloopt heeft, of verkeerd is opgevoed?”

Of het kind wel bekeerd was?

Of moet hij zeggen, dat de menschen geboren worden om te leven, te bloeien, vruchten te geven en dan eerst te sterven?

Pas op! er zijn luisterende en tot happen gereede wolven in de gemeente.

Of moet hij zeggen: »'t is jammer!” schrale troost.

».... de gemeente, het vaderland is in feestdof of in rouw; het is de verjaardag eener merkwaardige gebeurtenis.”

Laat ons eens rekenen, dat het 18 Juni is:

Pas op hoor! de kinderen bewonderen Napoleon, dat luchtverschijnsel! Dan moet hij zeker spreken van het verraad zijner generaals! of hoe in de gevolgen België en Nederland gekoppeld werden, de bron van een 15jarige huwelijktwist! — Hij (de onderwijzer) moet immers eerlijk blijven! de zaak niet scheef voorstellen!

De school voedt op....

.... »wanneer de lectuur gebruikt wordt om iets te zeggen — tot waarschuwing tegen een algemeen verspreid veroordeel of ondeugd.”

algemeen verspreid: de onderwijzer, die tegen een al-

gemeen veroordeel werkt, is gelijk aan den man, die met een gieter een woestijn wil vruchtbaar maken.

Ik hou mij aan de meening van Nieuwold, die midden in 't veroordeel zat: als dominé baatte alle tegenpraten weinig: onderwijs, denken leeren neemt 't veroordeel of bijgeloof weg, zonder dat over 't veroordeel of bijgeloof zelf gesproken behoeft te worden!

In een leesboek staat: »Er is geen spook
Zegt meester ook!»

Dat is dan zeker in uwen smaak?

De veroordeelen en het bijgeloof zijn in onze beschaafde maatschappij een gevolg van den bijbel en het godsdienst-onderwijs: denk maar aan de orthodoxen, aan de Roomsche Katholieken. Waar vindt men meer geloof aan duivelskunsten, aan tooveren? te Alphen verbrandt een Godsdienstige Colporteur nog een zwarte kip om vrouw en kind te onttooveren. In het over-Maasche loopt nog een vrouw, Jans de tooverheks en nog een andere Kee Kauwe: beide worden als zoodanig gemeden. Zijn de bijbelsche verhalen er niet vol van?

Ja, — de bijbelsche verhalen op school, als onderwerpen voor critiek: dat zou ruime, nuttige, vruchtbare stof geven, vooral op de middelbare school!

Hoe hij over onderwijzers denkt. (bl. 9)

» . . . De lagere school, gedrongen ook door Art. 23 der wet van 1857, roept met duizend tongen, dat zij opvoeding als hare gewichtigste taak beschouwt, die zij altijd in het oog heeft; dat onderwijs en opvoeding niet gescheiden kunnen worden, en wat van dien aard meer is.»

Noot: . . . »Geen vak zonder kwakzalvers: . . . zoo spreekt de kwakzalver-verhandelaar telkens van-alzijdige harmonische ontwikkeling der jeugd. Gaarne vernam ik van hem, wat hij daardoor verstaat . . . op school . . . in praktijk gebracht . . .»

»Gedwongen ook door Art. 23 der wet van 1857:»

Dat woordje ook is een geheime deur, doch 't is geen motief om de uitspraak U niet aan te rekenen:

Spreekt de wet ook van Gymnastiek en Teekenen op de school voor gewoon lager onderwijs? toch wordt er veel aan gedaan op de scholen.

Spreekt de wet ook van aanschouwelijk onderwijs, toch schreeuwt men met duizend tongen: »aanschouwelijk onderwijs!»

Ik begrijp u wel: gij wilt u wreken, omdat men niet met duizend tongen roept: »bijbelsche verhalen, zoo God den wasdom geeft!»

» dat onderwijs en opvoeding niet kunnen gescheiden worden

Natuurlijk: kan er één dag op school voorbijgaan zonder denken, en gevoel van lust en onlust, of welke gevoelssoort (want gij hebt er zooveel genoemd) zou op een dag niet in werking komen?

Het Godsdienstig gevoel? in al te ruime mate: de leerling gevoelt steeds te wel zijn afhankelijkheid van bovenmeester, ondermeesters, (mijnheers) en kweekelingen, ook al »meestertjes; een waar polytheïsmus; voor vele leerlingen een hatelijke Olympus.

» Zoo spreekt de kwakzalver-verhandelaar telkens van alzijdige, harmonische ontwikkeling»

Dit is verklaarbaar Mr.!: Oude redenaars zijn veelal oude wauwelaars; gij weet, dat vader Brugsma gerenommeerd was in de kunst van over paedagogiek te schrijven, — nu: die wordt vooral door zijne tijdgenooten nagepapegaaid: hij zocht nog al veel van over de grenzen.

Maar de brave man had gelijk met te schrijven: alzijdige harmonische ontwikkeling: 't drukt het hoogste doel uit. Gij vraagt wat het beteekent op school in praktisch gebracht: Gij wilt doen en laten uit liefde en innige betrekking tot God. Indien deze klank iets beteekende, zou ze de alleréénzijdigste ontwikkeling aanduiden.

Men weet dat de leer van het ontzag de opvoeders totaal heeft bedorven, zoodat er bij de arme kinderen steeds gespekuleerd wordt op het gevoel van onmacht, kleinheid, opdat alles gedaan en gelaten worde uit zoogenaamde liefde tot de opvoeders, Godjes in miniatuur, maar in 't wezen ware tyrannen. Van Zeus tot Hermes heerschen de Olympische Goden in school.

Uw kwakzalver-verhandelaar, die geen papegaai is, wil nu de eenzijdige ontwikkeling beletten. Evenals een wijngaardenier, die den boom dwingt nieuwe knoppen te schieten in een bepaalde richting, doet hij met het kind. Tegenover het genot, dat spelen en babbelen verschaft, zoekt hij 't genot van 't werken te stellen, wanneer iets wel gelukt.

Tegenover de luiheid stelt hij iets dat het schoonheids gevoel streelt, of verwekt gedachten waardoor lusten ontwakken, om daarna 't genot van 't werken te leeren kennen.

Tegenover de sterk ontwakende eierzucht, wakkert hij 't gevoel van eigenwaarde aan, door 't genot te laten voelen van 't geheel alleen gedane, en wel gelukte werk.

Tegenover de gierigheid en zelfzucht, zoekt hij het medegevoel aan te wakkeren, door te laten zien en daardoor te voelen wat anderen ontberen.

Zie Mr.! mocht dit alles niet baten, — maar 't moet en kan, — dan komt de macht van Zeus eerst te pas.

Ik heb maar een paar voorbeelden gegeven; verlangt gij méér en in minder algemeene termen, dan verzeker ik u komt er een boek vol. Ik voeg er nog bij:

Hoe meer de leerlingen ondervinding opdoen, hoe meer de onderwijzer hen daarover laat denken en na- en door-denken, opdat het denken een tegenwicht van het in 't dagelijksch leven te sterk ontwikkelende gevoel zij, — en omdat het gevoelen door 't denken eerst zuiver en den mensch waardig wordt.

» Ik wenschte wel dat ik, even als van de goede

bedoeling, ook van de richtige uitvoering overtuigd ware. Ik heb veel reden om te vreezen, dat aan de laatste zeer veel ontbreekt, niet alleen, omdat alle menschenwerk gebrekkig, en de taak zoo zwaar is, maar omdat ik in vroegere betrekking tot het l. o. veelmalen de ervaring opdeed, dat vele onderwijzers de opvoedingsmiddelen der school, zooals ik ze boven opnoemde, weinig kennen: vooral de jongeren waren daarmede genoegzaam geheel onbekend...."

Van uwe opvoedingsmiddelen (bl. 5.) onder 4 genoemd heb ik niet gesproken omdat ik die goed vind, maar toch overbekend, evenals de drie voorgaande artikelen.

Ik zou het als een verblijdend teeken beschouwen, wanneer de »jonge onderwijzers" die niet op het rijtje af konden opdreunen alsof het de bijbelboeken waren: —

Hoe kunt gij echter over dat »weinig kennen" oordeelen: op rang- of vergelijkende examens?

Daartoe acht ik u te schrander! In waarheid: gij wilt immers geen lesjes leeren van »Genesis" tot »Amen".

In school? Mr.! ik betwijfel, dat ge ze daar natuurlijk en lang genoeg hebt zien werken. Het autoriteiten-ontzag zit er diep in! Het heeft wel iets van Mozes bij het braambosch....

In vertrouwen gezegd, Mr. is het verschijnsel, van »het weinig kennen" bijna zoo natuurlijk als het onnatuurlijke van Jonas in den Walvisch:

Die een kind wil opvoeden, moet de rechte middelen kennen en hoe ze aan te wenden; dat onderstelt kennis der geestelijke vermogens van het kind en de ontwikkelingsgang; en dit weer rechte zelfkennis. En wie kent zich zelve; wie herinnert zich volkomen zijne jeugd? Spreek niet van uiterlijke waarneming aan het kind: Gij zelf zijt de bron: »Das uns unmittelbar Bekannte muss uns die Auslegung zu dem nur mittelbar Bekannte geben".... zegt Schopenhauer (Welt, II. 219.)

Maar — ik vergeet iets: de ervaring en zelf-onder-

zoekingen van anderen, vooral de herinneringen uit de jeugd — het levende boek voor elk, die een jeugd gehad heeft — kunnen ons leeren. De onderwijzers, vooral de jeugdige gaan stellig bij de socrates-jes in de leer: doch die zelfkennertjes willen kinderkenner worden en zien steeds zich-zelven over het hoofd.

Is het wonder dat hunne paedagogiek-schrijverij verduistert in plaats van verheldert? Wat baten een grillige hoop opvoedingsmiddelen, ofschoon in blinkende bataillons afgedeeld?

»...Wat werd er van de praktijk? Ouderen, die niet gebukt gaan onder het looden juk van den slenter, maar er op uit zijn om alle jaren beter te doen, maken van hunne gerijpte kinder kennis en andere ondervinding gebruik, om hun school waarlijk tot een opvoedingsgesticht te maken, en betreuren het maar, dat zij door jeugdige hulpen niet genoeg daarin ondersteund worden!»

Mr.! Gij miskent de heilige voornemens, den vurigen ijver. De ouderen gaan niet zelden gebukt onder huiselijken last; in school zijn vele hunner verwachtingen te leur gesteld, ook door kinderen en wolven in de gemeente. Al het bezielde is koud proza geworden!

Nu komt een jong mensch in hunne school met al het vertrouwen in de wereld, in het welgelukken van zijn streven; met heerlijke verwachtingen van de toekomst en den zucht zijne ideeën in praktijk te brengen.

Laat hem begaan, onheilige die daar op de teenen nader sluipt! doof niet zijn Goddelijk vuur! Hij zal zich stooten en struikelen: Goed — hij zal de pijn verdragen, weer opstaan en het zal zijn zedelijke kracht versterken, hem leeren!

Terug, terug, oude proza-mensch! O, God! hij sluipt tot bij hem: Plotseling: een koud-waterbad! »Joncheling van 20 jaren, hoe kan ik, een man van ondervinding, die klas geheel aan u toevertrouwen!

Laat ik eerlijk zijn: Er zijn enkele groote onderwijzers die met genoegen het zelfstandig en ijvrig streven hunner »jeugdige hulpen” waarnemen en ondersteunend leiden.

En — er zijn, helaas, stokkwispelende kwikschoolmeesters, die liever een mode-artikel, dan een studieboek zien, liever in een' koffiehuis hangen, dan over hunne school en studiezaken nadenken!

Hoe gij over onderwijzers denkt:

bl. 5 Noot: »Te weinig geloof ik, maakt de onderwijzer gebruik van zijn overgrooten invloed, om in het jeugdige gemoed afkeer te kweken van het misbruik der sterke dranken. Om het plichtmatige daarvan te gevoelen, heeft men waarlijk geen »afschaffer” te zijn.”

Een geijkt »afschaffer” neen! maar wel een afschaffer »in beginsel.” Indien uw »geloof,” »een vaste grond der dingen, die men niet weet” is, zooals de Apostel zegt, dan is het lichtvaardig gezegd: doch ik wil u helpen: 't is waar, (zover ik weet.) Echter: Kent gij de vertellingen van Koetsveld: »is vader weg?” (De werkjes van Koetsveld worden veel gebruikt) Zoo iets is beter dan uw: »wanneer de lectuur leidt tot een opmerking.”

Zouden vele onderwijzers de zaak niet schuwen, omdat het »afschaffingsgenootschap” nieuwe en grootere ondeugden aankweekt, nl. huichelarij en meened? en dat het in de tweede plaats zijn plicht is ook daarover te spreken?

Maar ik weet wel beter — »het misbruik van sterke dranken is in zijne gevolgen zoo sprekend en kwetsend zichtbaar, op straat en in huis, dat verdere aankweeking tot vergroeien zou leiden.

Maar de minder opgemerkte ondeugden die worden besproken: dik-eten, langslapen, zwetsen, dierenplagen, pronkzucht, vuile tanden en haren houden, dobbbelen en kaartspelen etc.

Ik wenschte daaraan toe te voegen: weelde, partijtjes geven, sociëteitsplakkerij, ledigheid op den zondag, (de

grootste zondendag) rooken, beuzelvergaderingen houden, dienstdoenden laten hongeren.

»Wanneer de lectuur leidt tot een opmerking....»

Dat is misgezien Mr. De onderwijzer, die de ondeugden afschrikkend, walgend wil maken, zoekt volgens de leer der mechanica 1°. een kracht tegenover de neiging tot ondeugd te stellen en deze aan te kweeken. 2°. »opzettelijk» in aanschouwelijke grepen uit het leven, natuurlijk — dus wáár —, de gevolgen, zedelijke en stoffelijke, in den vorm van eene vertelling den leerlingen voor oogen te stellen.

Godsdienstonderwijs op school:

Op de lagere school, (bl. 27) openbare en bijzondere, acht ik (Mr. Romeijn) onmisbaar:

a. bijbelsche geschiedenis, zooals die daar thans geleerd wordt, en zelfs in de gemeenteschool geen aanleiding tot klacht geeft. *b.* onder het aanleeren van gepaste en nutte kundigheden opleiding tot maatschappelijke en christelijke deugden, en daardoor ontwikkeling en sterking van godsdienstig gevoel....»

Halt! Mr. Nu ik aan 't woord. Gij wilt, op uw standpunt, uit twee pijpen tegelijk rooken:

Op uw standpunt moet ik veronderstellen, dat *b*) een gevolg van *a*) is: gij hebt immers willen aantoonen, (bl. 30) dat de zedelijke godsdienstige opleiding bij ons veel te wenschen overlaat,

dat de scholen daartoe krachtige hulp kunnen verleen; enz.

Is *b.* een gevolg van *a.*, laat dan *b.* weg. Is *b.* onafscheidelijk en onmogelijk zonder *a.* — zooals de kerk en bijbelpartij zegt — toon dan aan.

Maar nog meer: Gij zegt: bl. 12: »Dat opleiden tot maatschappelijke en christelijke deugden heeft noodwendig in zijn gevolg het wekken en verlevendigen van zedelijk en godsdienstig gevoel:» Wat beteekent nu die staart aan *b*: en daardoor ontwikkeling en sterking van Godsdienstig

gevoel? Gij schijnt niet erg van dat noodwendig overtuigd! 't Is als de man, die schreef: »verdrinken en daardoor sterven; doodelijk gekwetst worden en daardoor sneuvelen!»

Of wilt gij dat het opleiden tot maatschappelijke en christelijke deugden alleen die richting neme?

Maar — hoe is 't mogelijk op uw standpunt, dat gij meer wil dan wekken en verlevendigen van zedelijk en godsdienstig gevoel: het huisgezin en vooral de kerk mag toch ook wel wat doen!

Luister — ik begrijp u wel: 't is als de ezel van Bileam: 't was niet genoeg, dat hij ging liggen, om Bileam te doen bemerken, dat er wat vreemds in den omtrek moest zijn, maar hij begon ook nog te praten.

Op de lagere school:

a) Bijbelsche geschiedenis, zooals die daar thans geleerd wordt, en zelfs in de gemeenteschool geen aanleiding tot klacht geeft.”

Dat aantal scholen waar de bijbelsche geschiedenis geleerd wordt zal niet o zoo groot zijn, vooral in de steden. Op de dorpen ja! daar giet men wel wat water in den wijn. Een orthodox lid van een schoolcommissie vertelde van een onderwijzer te Zeist, dat deze den bijbel zoo modern verklaarde; ook stond er iets dergelijks in het eerste n^o van, ons Recht van een onderwijzer te Baarn. Op de dorpen zullen derhalve nog al bijbelsche verhalen worden voorgepreekt om het boerenhart wat gerust te stellen!

Maar ik weet zeker, dat er scholen waren, waar de bijbel met al den aanhang van duivelsstreken, de grootvaderigheid van den lieven Schepper, onzedelijke geschiedenissen en diepzinnige wijsgeerige stellingen, in één woord het boek dat zelfs door ontwikkelden met omzichtigheid behoorde gelezen te worden door kinderen moest gelezen worden, zonder eenige critiek.

Gij zegt ook. (bl. 22).

Ik vroeg aan een modern ingezetene, wat hij er van

dacht: »och" zei hij, »mijn kinderen onthouden er weinig van, zij begrijpen 't niet, en — de bijbel is een dik boek!"

Mr. Romeyn! Gij zegt: ».... wanneer de school veel meer dan thans zich zal hebben aangesloten aan het leven, veel over boord geworpen van hetgeen zij nog behoudt...."

Welnu, laten de onderwijzers der lagere scholen dan maar eerst die Joden- en Christen-mythen en legenden overboord werpen! of anders een critische bloemlezing verzamelen, die naast de verhalen van asschepoester, blauwbaard, Robinson Crusoë, staat enz. Dan kunnen ze bij de »ongerijmdheden van het polytheïsmus" ook plukken. Hercules is vrij wat edeler dan Simson, Prometheus sterker voorbeeld dan Daniël in den Leeuwenkuil (de Heer sloot den muil) »Romulus en Remus leerzamer en natuurlijker, dan Kaïn en Abel.

Maar — ik ga reeds te ver: eerst gronden!

Wat gij wilt is niet meer uitvoerbaar in onze scholen: Zelfwerkzaamheid van den leerling d.i. in de eerste plaats waarnemen en denken, wordt tegenwoordig als het voornaamste beschouwd door den met bewustzijn werkenden schoolmeester of leeraar.

Al het onduidelijke zoekt men helder als een Junidag van Zonneschijn te maken, niet verblindend!

Het leervak Geschiedenis wordt vooral met alle zorgvuldigheid behandeld.

Alle leerstof wordt besproken, over en weder: de onderwijzer is opvoeder, zelfs al wilde hij 't niet.

En nu de bijbelsche geschiedenis: lezen of vertellen volgens de letter. Misschien een taalkundige vraag: Waarom sprak de ezel? »Niet vragen! — dat moet gij uwen geestelijken doen!" (»zonder eenige kritiek.... door de kerk zal gegeven worden bl. 22.) »Welnu: laat die geestelijken 't andere dan ook doen: »ik ben geen kerkenknecht!"

De onderwijzer is de vertel-machine: de kerk mag van den inhoud zeggen, wat zij verkiest.

De onderwijzer het aanplakbord! Welnu! beplak dan de muren der school van buiten en de wanden der gangen en portalen met bijbelsche geschiedenissen en leerstellingen! Dan kunnen de leerlingen van lagere en hogere scholen in den wachttijd lezen!

»Schei uit, houd op!» hoor ik Mr. Romeyn mij toeroepen: (bl 39): »Het is immers wel mogelijk bij het verhalen en ophelderen eene goede keus te doen, en strikt onzijdig te blijven....»

Denkt gij dan Mr.! dat de onderwijzer of leeraar niet zijn standpunt heeft en daarnaar zijn keuze zal doen! Weet gij dan niet, dat in den toon van vertellen reeds critiek ligt!

O, de leerlingen kennen den toon en letten op uw gelaat!

Ik zet u Mr. om, onpartijdig, vijf onrispelijke verhalen uit den bijbel te schiften, geschikt, beter dan andere voor den jongen mensch! of zelfs daarmee gelijkstaande!

Maar ik wenschte gronden te geven, waarnaar de bijbelsche verhalen kunnen beoordeeld worden!

De opvoeder stelt bij een verhaal deze eischen:

- 1° waarheid, waarschijnlijkheid of mogelijkheid
- 2° tafereelen zoo na mogelijk grenzende aan of onder het bereik vallende van den kring der voorstellingen en denkbeelden van den leerling
- 3° goed-zedelijke strekking.

Bij den fabel mythe of legende valt punt 1° weg, maar dit is den leerling bekend.

Wilt gij nu de bijbelsche verhalen gelijkstellen met fabels, mythen en legenden? Ik geloof haast, dat gij eensdeels »ja!» zoudt antwoorden. Maar dan zouden de R. C. en Orthodoxen met »duizend tongen» schreeuwen. En dan zoudt gij de bijbelsche verhalen op één lijn stellen

met al het daaraan gelijksoortige uit de oudheid en dat is uwe bedoeling niet!

Wat dan? De leeuw zit in 't net: och kwam er maar een muisje!

Gij zijt met uw kuddeken in 't bosch verdwaald!

1° Over waarheid behoeft niet gesproken te worden: 't zijn Joden- en Christen-mythen en legenden, behalve enkele geschiedkundige stukken, aangekleed volgens de begrippen van het religieuze, oostersche jodendom. Waarheid of waarschijnlijkheid zijn derhalve uitgesloten wat de fabels, mythen en legenden betreft en komt er ook minder op aan, als men 't maar als zoodanig laat gelden.

Wil men de verhalen voor waarheden laten doorgaan, dan geeft men opzettelijk maar onvoorzichtig voedsel aan het geloof in droomen, booze geesten tooveren; — maakt men van den almachtigen God een ouden dommelachtigen grootvader! neen, dan weer een vertoornd strafrechter, — in allen gevalle een Zeus of Jupiter! Het 2° punt: Oostersche toestanden kunnen nog door den verteller een Nederlandsch karakter gegeven worden, of mogelijk verklaard. Maar — 't zijn in allen gevalle verhalen voor ontwikkelde menschen: De kleine Mozes en de brave Jozef, de doodslager Kain en Abel (?) en het kindeken Jesu uitgezonderd. De R. C. kerk heeft beter gedaan en Jezus' Jeugd aangevuld.

Ik vergeet nog het verdrinken van ook al de kinderen in den zondvloed.

3° punt: goed-zedelijke strekking.

Kan men om de waarde van een vertelling te bepalen, vragen naar den indruk, dien zij op den leerling maakt?

Alles, waar handeling en niet te alledaagsche handeling in zit, trekt aan en boeit. De indruk van eene goede vertelling duurt jaren. Velen worstelen met de valsche zedeles daaruit geput.

Neen! eerst moet de onderwijzer den inhoud keuren;

acht hij dien doelmatig, dan eerst mag hij den indruk bij den leerling in aanmerking nemen.

Eva en Adam: Tegenover den lust tot onderzoek stond nog geen andere kracht. Gij zult den dood sterven!" was gezegd. Zij kenden den dood niet. Zij zondigden, hadden berouw, — de eerste stap tot beterschap, maar werden ellendig uit het paradijs verdreven!

Had de Heer alleen gezegd: »ik wil niet, dat gij daar van eet!" Maar heel onpaedagogisch werd er dadelijk de straf, die ze toch niet kenden, bij bepaald.

Denkt gij nu Mr.! dat de orthodoxe de slang wil weglaten hebben? Neen de duivel moet er bij, opdat haar den kop ingetrapt zou worden ten behoeve van de gepraedestineerden!

De moderne zal zeggen: door het zondigen leerden ze 't niet-zondigen! — Waarom zagen ze dan 't paradijs nimmer weer?

Kain en Habel.

Volgens Hebr. 11 : 4 heeft Habel door het geloof een meerdere offerande geofferd dan Kain. Wist Kain nu, dat hij door het ongeloof Gode mindere offerande geofferd had? — Dan was zijn toorn op Abel onnatuurlijk; immers die zich schuldig weet, schaamt zich. Was hij verhard van herte, — welke waren dan de oorzaken? Maar in Genesis staat zoo iets niet. Willekeurig zag de Heer Kains offer niet aan, en toen diens aangezicht verviel, laat men den Heer heel hardvochtig zeggen: »Is er niet als gij wel doet verhooging? en zoo gij niet weldoet, de zonde ligt aan de deur."

En eindelijk — hoe zult gij den doodslag verklaren? — zooals Da Costa, die bij het offer den een natuurlijk en den ander dogmatisch laat bidden? En waartoe leidde Kains berouw? Bekeerde God zich eensklaps, nadat hij eerst den moordenaar vervloekt had?

De kinderen zelfs hebben medelijden met Kain, Ik bid u

Mr. Romeijn, wat zullen wij met zulk een grillig verhaal, zonder natuurlijk verband!

De zondvloed:

God strafte alle menschen behalve Noach en zijn huisgezin, waarbij ook den later zoo ondeugenden Cham. Ook de kleine kindertjes verdronken: zoo boos was God! »Wat hadden die gedaan?» zou mijn vierjarige jongen vragen. — »Zij waren stout geweest!"

»Hadden ze in den modder geloopen?"

»De kindertjes waren eigenlijk niet stout geweest tegen God! maar de ouders! En toen de ouders sterven moesten konden de kleinen toch ook niet zonder verzorging in 't leven blijven!"

»Dan hadden ze maar in de ark moeten gaan!

Wat zult gij al meer antwoorden? Mr. Romeijn?

Neen, zou de orthodoxe zeggen: zij hadden erfzonde!

Genoeg! Zóó is de grondtoon van alle bijbelsche verhalen: 't kwade gestraft en 't goede beloond. Niet als natuurlijk gevolg, maar willekeurig. En hoe onnatuurlijk is 't verband tusschen 't een en ander!

En dan nog die verhalen zonder critiek!

En — afgezien van al 't voorgaande: Als de bijbel niet letterlijk gelezen, of door een geijkt orthodox onderwijzer verteld wordt, — dan heeft de rechtzinnige partij gemoedsbezwaren.

Geschiedt het dan heeft de liberale of de moderne partij weer gemoedsbezwaren. Hebben de laatsten tot nog toe gezwegen — welnu, als de bijbel eens letterlijk op school werd gebracht — gij zoudt hooren roepen »met duizend tongen!"

Een middelweg bestaat er niet: derhalve afgeschaft!
d. w. z. Laat de kerkgenootschappen zorgen!

Godsdienst-onderwijs op de school:

»Op de openbare hoogere burgerschool wensch ik daar

aan toegevoegd te zien, wat geschiedenis der christelijke kerk en harer leerstellingen...."

Wat geschiedenis? Bedoelt gij daarmee de uiterlijke? Die is er al en behoort ook tot de algemeene geschiedenis. De innerlijke? Och de beroeringen, die invloed hadden op de wereldgebeurtenissen als conciliën, verschil tusschen hervormers en de kerk, en b. v. het verschil tusschen Gomarus en Arminius enz. die worden ook vermeld!

Daarvoor een afzonderlijke cursus te maken, zou zeer onpraktisch, en onpaedagogisch zijn.

.... en harer leerstellingen:

de geschiedenis daarvan? Deze hangt nauw samen met het zooveen genoemde. Maar — kunt gij die geschiedenis geven zonder de leerstellingen zelve?

»Ik heb de leerstellingen genoemd: »valsche handwijzers naar hemel en hel! Doch daarom kon de meerderheid der natie die handwijzers, die eigenlijk beginnen te vermolmen, wel weer opgeschilderd willen ten toon gesteld zien! Doch, zonder kritiek, dreigen ze de onkundigen te verpletteren. Voor de ontwikkelden, die op een zeker standpunt staan, kunnen ze geen kwaad. 't Zijn voor hen bijdragen tot de geschiedenis van de afdwalingen van den mensche-lijken geest.

Echter aan jongelui, zonder critiek, die stellig gevraagd zal worden,.... 't is onzinnig!

Begin maar met Augustinus en Pelagius!

Disch op maar! Jongelui: gij zijt duiven: bergt ze maar in den krop. Verteren mag niet!

Nu, leeraar! doe u zelve maar geweld aan en vergeet uw opvoederschap, vergeet de vorming!

Behoort gij zelf tot een kerkgenootschap? Behandel dan eens leerstellingen van andere en vertel alles, wat gij weet, dat die kerk ervan zegt. En nu de uwe: als gij zegt: »dan nog kan ik onpartijdig blijven!» dan zeg ik: »Gij liegt!»

En als gij tot geen kerkgenootschap »geloof't' te behooren, — dan zeg ik: »Gij spot met alle leerstellingen! en zijt jegens alle partijdig!»

Dus: afgeschafft! d. i. Laat ze aan de kerk over! —

En Mr. Romeyn, 't ware nog overkomelijk voor den onderwijzer, voor den leeraar één of twee uren 's weeks te moeten vergeten, dat hij onderwijzer en opvoeder is. Doch dat de kinderen, de jongelui dien tijd hun geheugen zouden kwellen, hun denken en nadenken zouden moeten schorten wegens wijsgeerige stellingen te hoog voor hunne bevattings, veeltijds te onzinnig om immer op te lossen — opdat de verrotting der kerken worde vertraagd, dat, dat zou zonde wezen!

En nog — onafhankelijk van al de vorige beschouwingen: al schreeuwde men van alle kanten: Bijbelsche Geschiedenis etc. op School; al waren honderden onderwijzers bereid die te leeren: ik wil het niet!

Ik, Meester Renaard, Burger van Nederland, verklaar plechtig, dat ik de verhalen uit den Bijbel der Christenen voor mijne kinderen en alle andere als onzedelijk beschouw.

Ik stel — en 't is mijn volle overtuiging — ik stel ze niet hooger, dan de grillige fantasieën van Klein Duimpje en Asschepeoster, waarmee men de verbeelding der arme kinderen ziekelijk prikkelt.

Hoeveel eeuwen heeft men met die oud- en nieuwtestamentische mythen en legenden verstand en gevoel van den jongen mensch bedrogen en misvormd; van het denkbeeldig Opperwezen een boeman gemaakt, en de lucht met duivels en geesten gevuld!

Vervloekt is die ernstige waanzin!

Ik wil gewis zedelijke, goed-zedelijke opleiding!

Erkent gij niet, dat alle menschelijke handelingen voortvloeien uit egoïsmus, boosheid en medelijden? En wat werkt van nature het sterkst?

Nu is de eenige weg tot een plichtsleer — ervaring, nadenken, zelfkennis.

Ken u zelve en gij kent de middelen om uwen plicht te doen! Hoe hoog staan wij waanwijze christenen boven Socrates! (?)

Wij kunnen kunstmatig laten ervaren door vertellingen uit de werkelijkheid genomen, waarin de roerselen van het gemoed, de motieven tot handelen duidelijk spreken! Maar opvoeder! ken dan u zelve en het kind: leer waarnemen en denken in alle richtingen!

Ik wil ook Godsdienstige opleiding.... edoch....: door waarneming en studie der prachtige natuur van den denkbeeldigen God, — der heerlijke en indrukwekkende natuur, die de grondslag is van alle schoone kunsten, van alle grootsche gewrochten; die de leerschool was en is van alle genieën, en de voedster van levenslust en reine, edele gedachten.
